

M. PÁSZTOR JÓZSEF

Irodalmi folyóirat Szolnokon 1932-ben

Először 1966 májusában esett szó róla az *Élet és Irodalomban*. „A magyar szobrászat jelentékeny és köztiszteletben álló” alakjával, SZANDAI Sándorral készített riportot FRANK János, s művészpályájának kezdeteiről szólva említette SZANDAI Sándor, hogy „Irodalmi Kurir címmel folyóiratot (1931–32-ben) szerkesztettem Szolnokon”.¹ Két év telt azóta, s az érdekelt város is csak akkor figyelt fel az emlékező szavakra, amikor a szolnoki múzeum egy SZANDAI-kiállítás előkészítéséhez hozzáfogott. A múzeum rendelkezésére bocsátott dokumentumok alapján emelte ki a feledésből „a haladó szolnoki folyóiratot” a *Jászkunság* című szemle.²

1. Szolnok gazdasági—társadalmi viszonyai

a világgazdasági válság éveiben híven tükrözték a magyarországi általános állapotokat, annyira, hogy a magyar valóságról hírt adó — e korszakbeli — irodalomszociológiai alkotások egyik első darabja éppen Szolnokról íródott. NAGY Lajos 1932-ben folyóiratban, majd 1933-ban könyvben megjelent írása már címében is (*Magyar város 1932-ben*) kifejezte a szolnoki állapotok általános érvényét.³ A város külső képe: „hosszú, széles aszfaltozott út” az állomástól a város közepéig, s a belőle nyíló keresztutcákban a „komplexumra” — „mint sár a cipőre” — ráragadt szegényrészek. A szegénység konkrét okáról a következőket állapította meg NAGY Lajos. A folyóparton nyolc gyárkéményt látott, de azok közül csak az egyik füstölt. A három malom közül csak egy üzemelt, a MÁV-műhelyben, ahol „öt év előtt még 1000 munkás dolgozott”, 1932-ben 400 kapott munkát, „de csak heti 3–4 munkanapon”. A munkanélküliek pontos száma nem volt megállapítható, mert — mint írja — „szakszervezet, szociáldemokrata pártszervezet itt nincs, mindenféle kimutatás rossz, a becslések egészen önkényesek”. Elfogadható adatként 6–700 ipari és 1400–1500 mezőgazdasági munkanélkülit említett. A helyi sajtó híreire hivatkozva közölte, hogy „az iparosok pusztulása” is kétségtelennek látszik.

Az ilyen gazdasági — termelési viszonyok között természetesen növekszik

¹ FRANK János: *Szandai Sándornál* = *Élet és Irodalom* 10. évf. 20. sz. 8. l. 1966. május 14.

² KAPOSVÁRI Gyula: *Irodalmi Kurir — 1932* = *Jászkunság* 14. évf. 1. sz. 44–48. l. 1968. február.

³ *Századunk* VII. évf. 4–5. sz. 241–250. l. 1932 május—június. NAGY Lajos tévesen írta önéletrajzi regényében (*A menekülő ember*. 420–22. l.), hogy 1932. május 20. táján járt Szolnokon. Valójában áprilisban járt ott.

az árverések és a halálozás száma, s csökken a „szellemi táplálék”, illetve az iránta való igény. Akadnak olvasó emberek a városban — írja NAGY Lajos, s hozzá teszi —, „de az olvasási kedv s a pénztelenség, úgy látszik, összefüggnek egymással”. Például „az országos könyvsiker”, KÖRMENDI Ferenc *Buda-pesti kalandja* egy példányban fogyott el a városban. Ugyanakkor nyilvános könyvtár és múzeum nem volt Szolnokon.

Korábbirol keltezett és lokálpatrióta bizakodással telített volt az *Irodalmi Kurir* későbbi szerkesztőinek híradása a szolnoki állapotokról. 1927-ben a fővárosi *Mindnyájunk Lapja* „szépirodalmi, művészeti és társadalmi hetilap”-ban SZANDAI Sándor rovatvezetőként rendszeresen beszámolt városa életéről.⁴ RUSZNÁK Sándor a látható városodásról írva szavá tette, hogy „a városházától néhány száz méterre, a város szívében, . . . még ma is . . . nyakig gázolhatunk a sárban, mocsárban . . .” SZANDAI Sándor a társadalmi élet hiányát fájalta, minek következtében „heteken keresztül üresen tátonghat művészieszen felépített színházunk”.⁵ A helyi sajtóviszonyok sem mutattak vígasztalóbb képet. A hetenként háromszor — négy-négy oldalas terjedelemben — megjelenő három újság „csaknem hivatalos jellegű kiadvány” volt — állapította meg NAGY Lajos. RUSZNÁK Sándor azt kifogásolta, hogy „a szerkesztők közönye . . . nem engedi szóhoz jutni a helybeli tehetséges írókat”. „Ennek dacára — írta

⁴ *Mindnyájunk Lapja*. Szerkesztő: SEGESDY László. Megjelent 1927. május 3. és december 22 között.

⁵ RU—SÁN.: *Szolnok fejlődése*. = *Mindnyájunk Lapja* 1. évf. 17. sz. 19. l. 1927. aug. 24. SZANDAI: *Társadalmi életünk*. Uo. 1. évf. 15. sz. 21. l. 1927. aug. 10.

— Szolnokon vannak írók (körülbelül húszan), akik . . . csendben dolgoznak”. Színpadi szerzők között említette KERTÉSZ Mihályt, TABÁK—TAVI Gyulát és RUSZNÁK Sándort. Önálló kötetet jelent meg VIDOVIČS Ernőnek, VIDOR Győzőnek, SZABÓ Barnának és ZSIGA Lajosnak. A könyvkiadást a városban gátolta, hogy „a kiadók csak abban az esetben hajlandók könyvet kiadni, ha a biznisz előre biztosítódna”. Ennek következtében tíz év alatt a városban „alig látott napvilágot öt—hat könyv”.⁶

A társadalmi, szellemi sivárság, tunyaság mögött a látó szem azonban észrevette a változtatni akaró erőt, amely — NAGY Lajos szavaival — „csökevény formájában itt—ott, legalább néha, mégis van”. Ő is meglátta Szolnokon a *Színházi Életet* olvasók zömében azt az egyet, „aki egy kis magyar nyelvű füzetet olvasott figyelmesen: O. Molotov, a második ötéves terv . . .”⁷ Az újat akarók törekvéseiből született meg 1932-ben Szolnok irodalmi folyóirata is.

2. Az Irodalmi Kurir létrehívása

körülményeiről a *Jászkunság* cikke részletesen beszámol.⁸ E szerint SZANDAI-SZABÓ Sándor 1929-től próbálkozott Szolnokon irodalmi lap alakításával. Először a *Fáklya*, majd a *Szolnok Vármegyei Élet* című időszakai sajtótermék megjelentetésére kért engedélyt a Miniszterelnökségtől. Az első kérelem elutasítása után protektor után nézett, és a felkért MÓRICZ Zsigmond, a *Nyugat* szerkesztője — 1930. április 11-i levelében — arról tudósította, hogy érdeklődött SZANDAI „szépirodalmi lapja után”, de eredményt elérni nem tudott, „mivel most a legnagyobb nehézségbe ütközik . . . egy új lapengedély megszerzése”. Csak a tanácsot tudta tolmácsolni: „ha a lap havonta egyszer jelenik meg, s nem többször tíz hónapnál, akkor nem kell hozzá semmi engedély, mert röpiratnak számít . . .” A szerkesztő-kiadó jelölt tisztaban lehetett ezzel a lehetőséggel, de ismerte e fél-legális kiadás perspektíváit is, melyekre VÁMBÉRY Rusztem külön is felhívta a figyelmét — 1931. június 24-i levelében: „. . . Engedélyre tehát szükség nincs . . . Mindez természetesen nem zárja ki, hogy kellemetlenkedjenek, ha akarnak. Így pl. beleköthetnek a lap tartalmába s indítványozhatják a vizsgálóbírónál egyes számok v. röpiratok lefoglalását, esetleg a lap „nemzetellenes” v. „közrendet veszélyeztető” iránya miatt a lap megjelenése akkor is betiltható, ha egyébként, mint nem időszakos lap, engedélyhez kötve nincs is”.

SZANDAI Sándornak — nem hagyva abba a kérvényekkel való próbálkozást — ezt a kockázatosabb utat lehetett csak választania, ha nem akart lemondani tervéről, az irodalmi folyóirat megvalósításáról. A megjelentetésnek azonban anyagi feltételei is voltak. A többnyire munka nélkül levő, tőkével nem rendelkező lapszerkesztőnek először az anyagi alapokat kellett megteremtenie. E cél érdekében jelentette meg 1931 júniusától a *Reklám Kurir — Gazdasági, Társadalmi és Szépirodalmi Folyóiratot*, zömében hirdetésekkel. A lap kettős szerepet töltött be: a hirdetések díja az anyagi alapot biztosította,

⁶ ETRUSZKA: *A szolnoki irodalomról*. Uo. 1. évf. 14. sz. 21. l. 1927. aug. 3.

⁷ Az SZKP kongresszusán elhangzott beszámoló a *Munka könyvtára* kiadványaként jelent meg Budapesten 1932-ben. Lásd erről: *Magy. Könyvszle.* 1967. 2 sz. 126—143. l. (KASSÁK Lajos folyóirata, a *Munka* 1928—1939.)

⁸ Az idézett cikk hivatalos dokumentumokra hivatkozva mutatja meg a szerkesztő—kiadó kálváriáját.

a szerkesztői rész pedig a készülő irodalmi folyóiratnak csinált propagandát. Az előállítás költségeiről az alábbi nyomdai árajánlat ad tájékoztatót.⁹

Tekintetes Szandai-Szabó Sándor úrnak,

Szíves felhívására ajánlatot teszek: 5000 drb. Reklám Kurir készítésére 12 oldal terjedelemben, melyből 1/3 rész állandó hirdetés, a többi szöveg és változó hirdetés 12-es ujságpapírra nyomva, hajtogatva P. 120.—
10.000 drb. ugyanúgy mint fent „ 200.—

Az első szám 20.— pengővel drágább.
P. 40.—

Minden további 4 oldal 5 000 példánynál

„ „ 4 „ 10 000 „ „ 80.—

Szíves megrendelését várva, vagyok
Kiváló tisztelettel

Wachs Pál

E levél — mely a *Reklám Kurir* 4. számának megjelenése idejéről kelteződött — azt mutatja, hogy az *Irodalmi Kurir* szerkesztő-kiadója előnyös anyagi feltételek között akart színre lépni a lappal. Erre utal a KNER nyomdához írt levele is, melynek tartalmáról a válaszlevél tájékoztat. E levél ugyanakkor jellemző dokumentuma a KNER nyomda és kiadó következetes és példás „üzleti” erkölcsének. Ma is például szolgálhat az, hogy az 1932. február 11-én érkezett levélre már másnap, 12-én megírták és elküldték a választ. Íme a levél.¹⁰

Becses soraidra sajnálattal tudatjuk, hogy folyóirat nyomtatására nem tudunk vállalkozni. Üzemünk elfoglaltságának természete olyan, hogy az év különböző részében nagyon különböző módon vagyunk elfoglalva s vannak hónapok, amikor lehetetlen volna a megjelenési időket pontosan betartani. Ugyanilyen jellegű saját személyes elfoglaltságunk is és ezért nem tudunk soha egy folyóirat gondolatával megbarátkozni. Nem tudánk ezt a munkát azokkal a munkákkal, amelyekre egész üzleti vállalkozásunk alapítva van, összeegyeztetni. —

Maradtunk kiváló tisztelettel
Kner Imre

A lapalapítás és kiadás minden terhét így a szerkesztőnek és kis számú helyi támogatóinak kellett vállalniuk. Körültekintő és jó szervező munkájukat dicséri, hogy az adott társadalmi és kulturális viszonyok között egy, illetve másfél évig életben tartották és figyelemre méltó tartalommal látták el kiadványukat. A *Reklám Kurir* címet már a 4. számnál felcserélték az *Irodalmi Kurir* címmel, de a kiadvány valójában csak az 1932 februárjában, II. évfolyam 1. szám jelzéssel megjelent számtól tekinthető „szépirodalmi, társadalmi és kritikai folyóirat”-nak.

3. A szerkesztő és munkatársai

személyéről és tevékenységéről — már ami a szolnokiakat illeti — lexikonaink, kézikönyveink nem tudnak, pedig egyikük-másikuk megérdemli, hogy kiemeljük a feledés homályából.

⁹ A leveleket — melyeket a *Jászkunság* nem közölt — SZANDAI Sándor bocsátotta rendelkezésemre, amiért itt is köszönetet mondok.

¹⁰ KNER Imre egy másik levele „18 kötet skandináv kiadványunk” bírálati tiszteletpéldányainak megküldése alkalmából íródott 1932. május 10-én.

SZANDAI Sándornak, a szobrásznak a híre-neve ma már Európa-szerte ismert a szakkörökben, irodalmi munkásságáról azonban itthon sem esett még szó, pedig művészi kiteljesedésének szerves részét képezik az indulás éveinek szépirodalmi próbálkozásai. A Mezőtúron, majd Szolnokon középiskolába járt, érettségizett fiatal kenyérkereső foglalkozást a sajtó területén keresett. 1927-ben a fővárosi *Mindnyájunk Lapja* szolnoki „szerkesztője”, majd kiadói munkatársa, 1929-ben a *Háztartás* című közlöny kiadóhivatalában dolgozik, mint hivatalvezető. Közben írni kezdett, már a *Mindnyájunk Lapjában* találkozunk novellájával. A napilapok közül Az *Újság*, a *Magyar Hírlap*, az *Új Barázda* közölte írásait. A *Nép-szavában* 1939 júliusáig jelentek meg tárcanovellái és publicisztikai írásai. Szépirói kvalitásait olyan neves emberek ismerték el, mint KASSÁK Lajos és a *Nyugat* szerkesztői. A *Munka*, KASSÁK lapja 1933 szeptemberében hozta első írását, a *Nyugat* egy évvel később. Fennmaradt KASSÁK — ceruzával írt — szerkesztői értesítése:

Kedves Uram, két kis dolga közül az egyiket, mint látta, közöltem. A másik nagyon karcolatszerű — nem nekünk való. De szívesen venném, ha lesz novellája, küldje el.

Ne haragudjon, hogy eddig nem írtam, de ez nem lustaság és nem közönyösség.

Holnap elküldöm a lapszámot. Szívesen üdvözlí:

Kassák Lajos

Az *Irodalmi Kurirt* tehát írói tehetséggel rendelkező, a szerkesztői és kiadói munkában jártas ember indította útjára — SZANDAI Sándor személyében.¹¹

RUSZNÁK Sándor előbb főmunkatársa, majd szerkesztőtársa volt a lapnak. A korabeli, szubvenció nélküli, a progresszió ügyét szolgáló lapok anyagi viszonyait jellemzi a „szerkesztőtárs” kézzel írott nyilatkozata:¹²

Szolnok, 1932 február 29.

Szandai-Szabó Sándor úrnak,

Szolnok.

Kijelentem, hogy az *Irodalmi Kurir* című folyóiratból kifolyólag sem honorárium, sem más címen Öntől semmiféle anyagi természetű, vagy másféle követelést nem igényelhetek. Viszont a lappal szemben nekem sincs semmiféle anyagi felelősségem.

Tisztelettel:

Rusznák Sándor

Az emlékezet így állítja elénk: „... furcsa, csak félszemmel látó félszeg emberke. Riporterként szaladgált, de volt egy dédelgetett terve — mesélte nekem, hogy 'kollektív riportot' szeretne írni a piacról, az árusokról és vevőkről. Azt hiszem, egy pompás tévé-riporter veszett el benne.”¹³ Tudósítója volt több fővárosi lapnak, 1929-ben *Jelentkezés* címmel verseskötete jelent meg Szolnokon. Pályáját és életét a fasiszta terror törte derékba: a háború alatt elhurcolták és elpusztították.

TABÁN Gyula 1932-ben a szegedi egyetem magyar — francia szakán tanult. Előzőleg Párizsban a Sorbonne-ra járt, Frankfurtban pedig a német nyelvet gyakorolta. Szegeden bekapcsolódott a város szellemi életébe: a *Délmagyar-*

¹¹ SZANDAI Sándor *A diófa* c. — MIKSZÁTH anekdotázó stílusában írt — rövid elbeszélése 1932-ben megjelent a *Novellák könyve. Ötven magyar író novellája* c. kiadványban.

¹² A 2–5. számokban főmunkatárs, a 6–7. számban szerkesztőtárs.

¹³ KISSNÉ TÓTH Lenke 1968 márciusában kelt leveléből, kinek a többi szolnoki szerző életrajzi adataiért is köszönetemet fejezem ki.

ország művészeti rovatát szerkesztette. A lap kiadásában jelent meg *Csend, muzsika, ünnep* című verseskötete is. Az egyetem elvégzése után tanított Szolnokon, Tabon és Vácott. Második kötetét Szolnokon adta ki 1938-ban *Szalmakoszorú* címmel. A háború alatt ő is a fasiszta terror áldozata lett.¹⁴

KISSNÉ TÓTH Lenke akkori magáról a következőket írja: „... Tanító-női diplomám volt, de akkor rengeteg volt az állástalan diplomás, hiába próbálkoztam. 'Hobbym' az írogatás volt, írásaimat elfogadták, dolgoztam a *Budapesti Hírlap* vasárnapi számába, írtam az *Én Újságomba* és *Magyar Lányokba*, többször az *Új Időkbe* is, de kedvenc témám az 'ifjúság' volt. A *Családi Kör* sok-sok mesémet közölte, a Rádió pedig rendszeresen adta a gyermekműsorban a hangjátékaimat Polgár Tibor zenéjével... ”¹⁵

LILL András — zsengei alapján — OSVÁT Ernő és BABITS Mihály biztatták a versírásra, s 1932-ben a *Nyugatban* köztölték is két versét. Az évben adta ki verseskötetét *Hullámjáték* címen; a kötet megjelentetéséhez a fiatal ILLYÉS Gyula elismerő szavai adták az erkölcsi bátorságot. MÁRAI Sándor — ki az *Újság Vasárnapjában* verseit közölte — prózaírássra ösztönözte, s hozta is novelláját. A háború alatt az *Újság* hasábjain jelentek meg — *Kísérőzene* rovatcím alatt — merész antifasiszta publicisztikai írásai. Az ekkor írt versei csak a felszabadulás után jelenhettek meg a *Népszavában*. Az elmúlt két évtizedben érdemtelenül a perifériára szorítva folytatta írói ténykedését. 1957-ben a *Népszabadság* pályázatán *Egy anya kérdez* című írásával első díjat nyert. A fővárosi napilapok és az *Élet és Irodalom* alkalmanként közlik verseit és prózai írásait.¹⁶

A fiatal szerzők közül RAMILLONG Albert vármegyei tisztviselő (BARAD-LAI, ill. RÉVAI Béla néven is) budapesti, szegedi, debreceni és szolnoki lapokban közölte első verseit, kötete *Egy a sok közül* címmel 1930-ban jelent meg. Írt prózát is. SZOLNOKI Ernő, „Szolnok legnagyobb könyvkereskedésének könyvelője” szintén fővárosi napilapokban jelentette meg első verseit, 1933-ig *Élső szavak* és *Gyöngyházfény* címmel jelentek meg kötetei. SZABÓ, ill. Szó Gyula vasúti tiszt eredeti és erőteljes tehetséget eláruló novelláira KASSÁK Lajos is felfigyelt.¹⁷

VEZÉRY Ödön „a szolnoki újságírók doyenje” 1889 óta szerkesztősködött Szolnokon. Ő gyermekkori emlékeiből a PETŐFI Sándorral történt nagybányai találkozását idézte fel az *Irodalmi Kurir* hasábjain.¹⁸ KERTÉSZ Mihály szolnoki ügyvéd, a Belvárosi és az Andrassy úti Színház kabarédarabjainak neves szerzője egy jelenetét és komoly prózáját bocsátotta a szerkesztő rendelkezésére.¹⁹ PATAKI Joachim építőmesternek 1926-ban Budapesten kettő, 1929-ben Szolnokon egy verseskötete jelent meg, *Hómezőben piros virágok*

¹⁴ A fasizmus és a háború erőinek térhódítása idején folytatott bátor antifasiszta lírája és publicisztikája megérdemelné, hogy felszínre hozzák a feledésből.

¹⁵ A felszabadulás után — mint írja — főfoglalkozása a tanítás lett, de humoros verseivel — állapítjuk meg mi — a *Ludas Matyi* hasábjain rendszeresen találkozunk.

¹⁶ Dr. SZOLNOKI András — ki a főváros főgyógyász-helyettesi állásából ment nyugdíjba — alkotó erejének teljében rendszeres sajtó tevékenységet a Népszerűségben folytat, ahol a *Kísérőzene* rovat szerkesztő-szerzőjeként írja publicisztikai cikkeit.

¹⁷ KASSÁK az 1930-as évek második felében *Munka* című folyóiratában közölte Szó Gyula írásait.

¹⁸ VEZÉRY Ödön: *Találkozásom Petőfivel.* = *Irod. Kurir* 2. évf. 7. sz. 140—141. l. Az írást a PETŐFI-filológia nem ismeri.

¹⁹ A fasizmus által elpusztított színpadi szerző és ifjúsági regények írója hiányzik a *Magyar Irodalmi Lexikon*ból.

címmel pedig az első világháborúról írt regényt. Ő a szolnoki Verseggy Irodalmi Kör tagjaként a rendelkezésükre bocsátott rovatot szerkesztette.²⁰

Az ismeretlenségbe vezett a szerzők közül BÖRZSÖNYI Béla, FARAGÓ Irén, FARKAS EMIL Tibor, KOZMA Vica, KIS Henrik, KOBELA Károly, KÖCSE György és ifj. SZABÓ József neve.

SZANDAI Sándor folyóiratának országos színvonalat akart biztosítani. Erről NAGY Lajos tanúskodik a Szolnokról írt beszámolójában. Idézi egy „költő” levelét a szerkesztőhöz:

„...nem tudom, jól informálódtam-e, de úgy tudom, hogy a lapja még kissé (?) küzd az anyagi gondokkal. Felajánlanék Önnek egy csekély anyagi segítséget, azt hiszem, elkelve ilyesmí s az Ön lapja különben is megérdemli a támogatást. Amikor nyomtatásban olvasom a verseimet, azonnal küldök az Ön címére a lap céljaira öt pengőt. Nem sok ugyan, de ez is valami. Megjegyzem még, hogy mind a két vers megjelenése után külön-külön értem az öt pengőt s ha mind a kettőt egy számban közli, úgy egyszerre küldöm én is a 10 pengőt.”

„De hát a versek közölhetetleneknek ítéltettek; a szerkesztő inkább elismert budapesti íróktól kér egyet-egyet, a már máshol megjelent írásaikból — úgy sem ismerik! mondja — s azokat közli anélkül, hogy ezért a művek íróitól bármily kis összeget is igényelne...” — kommentálta a levelet NAGY Lajos.²¹

SZANDAI Sándor „irodalomtörténeti értékű” szerkesztői levelezésének legjelentősebb dokumentumait a *Jászkunság* közli.²² Értékes adalékok ezek jelentős írók portréihoz és a magyar irodalmi közállapotok rajzához. GELLÉRI Andor Endre a *Nyugat* 1931. március 1-i számában megjelent *Rablás* című novelláját engedte át közlésre. KASSÁK Lajos is a reális irodalmi viszonyokra hívta fel a figyelmet, de ugyanakkor biztatással szólt a fiatal szerkesztőhöz:

Tisztelt Uram! Levelét megkaptam, és jól esik olvasnom azt a nagy bizakodást, ami a soraiban van. Különbén alig tudom elképzelni, hogy ma irodalmi lap vagy könyv vállalkozással akár erkölcsi, akár anyagi sikere lehetne valakinek nálunk. De ha Ön úgy gondolja, ám próbálkozzon.

Megengedem, hogy a *Nyugathól* átvegye valamelyik rövid írásomat. Lapját még nem kaptam meg. Küldje el, kíváncsi vagyok rá.

Szívesen üdvözli
Kassák Lajos²³

NÉMETH László mint irodalomszervező nyilatkozott a lappal kapcsolatban:²⁴

Kedves Uram,

késve és röviden válaszolok. A munka, amelyet végez, hasznos és heroikus. Egy ilyen színvonalú folyóiratot hozni ki Szolnokból — minden tiszteletet megérdemel. Remélem, hogy valami biztatót is írhatok. Meg akartam szervezni a kis vidéki csoportok országos hálózatát; úgy látszik nem vagyok alkalmas ember a szervezésre. Alakul azonban a

²⁰ A *Kéve* rovatot az *Irod. Kurír* szerkesztői nem tekintették magukénak, ezt formailag is érzékeltették a lapban. E rovat csak a 4. számban szerepelt.

²¹ NAGY Lajos: *Három magyar város*. Kosmos kiadás. Bp. 1933. 25. l. Ez arra is utal, hogy a szerkesztő és NAGY Lajos személyes kapcsolatban álltak.

²² A *Jászkunság* által közölt levelek: MÓRICZ Zsigmond, VÁMBÉRY Rusztem, GELLÉRI Andor Endre, MÓRA Ferenc, KASSÁK Lajos, BÁNYAI Kornél, NAGY Lajos és NÉMETH László írása.

²³ Az *Irod. Kurír*-ban megjelent KASSÁK-írás: *Este és emlékezés* előzőleg a *Nyugat* 1931. május 16-i (24. évf. 10. sz. 655—658. l.) számában jelent meg.

²⁴ Az *Irod. Kurír* szerkesztője nem kapott szervezett segítséget a főváros irodalmi köreitől. A levél 1932. ápr. 27-ről keltezett.

közel hetekben Pesten egy irodalmi társaság, melyben én is részt veszek, s az tervbe vette a vidéki fiókok szervezését. Okvetlen felhívom a figyelmet az Ön munkájára. Addig is szeretettel üdvözlö

Németh László

BÁNYAI Kornél, mint a megye lakója konkrét programot javasolt a szerkesztőnek, s maga is hajlandónak mutatkozott részt venni ennek megvalósításában.²⁵

... Az irodalmi decentralizáció kérdése ma mindennél aktuálisabb: legújabb irodalmunk kifejezetten vidéki gyökerű. Nem lenne haszontalan dolog, ha ez a táj, emberek stb, melyek Szolnok szférájába esnek, eljuthatnának a teljes művészi megjelenésig. Amennyiben ez lenne az Irodalmi Kurir feladata — fontos missziót tölthetne be.

A küldött számban sajnos még alig mutatkozik ilyesmi — holott enélkül efemer jelenség lehet. A lapban tanulmányok jöhetnének az Alföld aktuális problémáiról, a Tiszáról, a Szolnok megyei s általában a Tiszamenti (ma Szolnok a Tiszavidék centruma) szociális kérdésekről, birtokelosztásról, etnográfiai, települési, antropológiai (a Jászság és a Kunság) stb. kérdésekről.

Rengeteg feldolgozatlan anyag, érintetlen területek! A lapba magam is szívesen írnék ilyen irányban. Egyelőre sajnos alig van szabad időm, e levél is emiatt késett...

A fővárosi írók közül szerepelt még a lapban NAGY Lajos, LÁZÁR István, ZSOLT Béla prózával, valamint TAMÁS Ernő és SZIRMAI Rezső verssel. Az akkor Szegeden tanuló RADNÓTI Miklóssal az iskolatárs TABÁN Gyula közvetítésével került kapcsolatba SZANDAI Sándor. RADNÓTI Miklós és az *Irodalmi Kurir* kapcsolatáról vall egy megmaradt levél is.²⁶

Kedves Kollégám —

Radnóti Miklós barátom juttatta kezembe nagyon nívós lapját — május elsejéig sajnos — olyan szegény leszek mint a templom egere — mint sok ezer más ifjú egyetemi hallgató kor- és bajtársam itt.

Május elsején viszont örömmel lépek az előfizetők közé, ha nem kerül különlegesebb költségbe és fáradságba hálás lennék, ha addig is kaphatnék néha egy-egy példányt az „Irodalmi Kurir”-ból...

4. *Eszmék és írások*

Az *Irodalmi Kurir* missziót akart betölteni. Kapcsolata volt azokkal a szellemi és kulturális irányzatokkal, csoportokkal, amelyek a maguk eszközeivel a magyar társadalom gazdasági és politikai elmaradottságára akarták ráirányítani a közvélemény figyelmét, s ezzel a felvilágosító munkájukkal a változtatás szükségességének tudatát is megkívánták gyökereztetni.

A lap prózai alkotásai, azok tematikai rendje híven kifejezi a megdöbbenésre, éles hatásra törekvő szerkesztői koncepciót. Az első szám első írása GELLÉRI Andor Endre *Rablás* című novellája, amelyben az író az embert megnyomorító kort vádolja. A másik, első számbeli novella, SZANDAI-SZABÓ Sándor *24 óra* című írása a csendőrsortúzek, statáriumok és állami kivégzések Magyarországon tiltakozott a halálos ítélet ellen.²⁷ Nem kellett a halált hivatalból előidézni, hozta azt a beteg kor; vagy a természet kegyetlen szeszélyéből, mint ifj. SZABÓ József írásában, vagy a társadalmi kiszolgáltatottság

²⁵ A levél 1932. márc. 12-i keltezésű. Az *Irod. Kurir*ban közölt versciklus a *Nyugat* 1931. júliusi számában jelent meg előzőleg.

²⁶ A keltezetlen levél aláírójának nevét (aki Szegeden, a Mérei utca 6/c II. 4. alatt lakott) nem sikerült megfejtenünk.

²⁷ *Irod. Kurir* II. évf. 1. sz. 15—17. 1. 1932. február hó.

következményeként, mint KOZMA Vica novellájában. A sírva-vígadó dzsentr világba vetett illúziókat is egy halállal temeti el LÁZÁR István.²⁸ LILL András a kenyérkereset kényszeréből eredő állandó testi kiszolgáltatottság halált kiváltó hatását mutatta meg lírai hangvétellő novellájában. SZANDAI Sándor *Az apám* című elbeszélésének földműves-napszamos hőse a családért, a megélhetésért folytatott mindennapos harcban kap betegséget, s halála amilyen véletlen, annyira törvényszerű is.²⁹ Minden emberi kiszolgáltatottság, véletlen és ugyanakkor sorsszerű halál filozófikus példázatát adta NAGY Lajos *Az elszabadult oroszlán* című szatirikus allegóriájában.³⁰

KASSÁK Lajos az élet másik pólusáról, a születésről írt³¹, SZANDAI Sándor önéletrajzi regényének részlete az iskolapadból kikerült fiatalok kenyérkereső kálváriájáról adott képet. Egy másik írásában a munkanélküliség demoralizáló hatását szemléltette.³² Az embert önmagától is elidegenítő világban születik meg a „csavargó” típusa, melyet megelevenítő erővel állított a lap olvasói elé SZABÓ (Szó) Gyula. Ugyancsak ő rajzolta meg annak a „Szegény János” munkásnak az alakját, aki családjának csak úgy tudott betevő falatot szerezni, hogy önmagát, férfivoltát tette áruvá.³³ A hivatali létben tengődő életforma tragédiáját is megmutatták az *Irodalmi Kurir* szerzői: SZANDAI Sándor a tartalmatlan, gépies munka elembertelenítő hatását leplezte le; REMILLONG Albert elbeszélésének hőse pedig e hatás okát mondta ki.³⁴ A társadalom uralgó rétegeinek életformáját, a lecsúszott dzsentr ingyenélősködését, a polgárság perspektíva nélküli tobzódását a jólétben KERTÉSZ Mihály és ZSOLT Béla mutatták meg.³⁵

A folyóirat írásai egészükben tehát hű képét adták a társadalom életének, az egyes osztályok helyzetének. A leleplezésen túl azonban a tiltakozás és az útkeresés hangjai is megszólaltak egyes írásokban. ZSOLT Béla sajnálkozással érezteti hősnőjének kényszerű kompromisszumát, megalkuvását. SZABÓ Gyula *Rabok* című novellájának börtönből szabadult hőse a földhöz, a faluhoz menekül.³⁶ Szegény János — az író másik alakja — már keresi a felelőst. A lázadás, az egyéni tiltakozás útját követte GELLÉRI Andor Endre munkanélküli hivatalnok, amikor rabolni akart. SZANDAI Sándor *Költözködés 1932-ben* című novellájának munkanélküli kisembere szintén az egyéni lázadás útját járva, a törvényekkel történő kisebb ütközések kockázatát vállalva küzdött családjá nyugalmáért, megélhetéséért.³⁷ „Földműves munka-

²⁸ Ifj. SZABÓ József: *A szerelem dala*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 1. sz. 17–19. 1. KOZMA Vica: *Cseléd*. *Irod. Kurir*. 2. évf. 4. sz. 89–91. 1. LÁZÁR István: *Saláta*. 2. évf. 1. sz. 10–14. 1.

²⁹ LILL András: *Szerencsétlenség*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 2. sz. 38–40. 1. A novellát a szerző MÁRAI Sándor kérésére írta, s az előbb *Az Ujság Vasárnapjában* megjelent. SZANDAI Sándor: *Az apám*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 3. sz. 65–67. 1.

³⁰ A szatíra szintén mint utánközlés a 2. évf. 3. sz. 62–63. 1.-jén jelent meg. Érdekes, hogy NAGY Lajos 1932. ápr. 14-én írásban a *Lecke* közléséhez adta hozzájárulását.

³¹ KASSÁK Lajos: *Este és emlékezés*. = *Irod. Kurir*. 2. évf. 2. sz. 34–37. 1.

³² SZANDAI-SZABÓ Sándor: *1910-ben születtem*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 2. sz. 41–46. 1. — Uő.: *Nem megyek ki az utcára*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 4. sz. 83–85. 1.

³³ SZABÓ Gyula: *Falovacska*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 4. sz. 86–88. 1. Uő.: *Szegény-jánosék*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 5. sz. 103–108. 1.

³⁴ Szandai Sándor: *A Kereszt*. = *Irod. Kurir*. 2. évf. 6. sz. 119–121. 1.

Remillong Albert: *A Kukorica*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 6. sz. 128–130. 1.

³⁵ Kertész Mihály: *Szakítás* = *Irod. Kurir* 2. évf. 6. sz. 101–104. *Zsolt* Béla: *A mesebeli herceg*. = *Irod. Kurir* 4. sz. 80–82. 1.

³⁶ SZABÓ Gyula: *Rabok* = *Irod. Kurir* 2. évf. 3. sz. 67–70. 1.

³⁷ SZANDAI Sándor: *Költözködés 1932-ben*. 2. évf. 7. sz. 151–154. 1.

nélküliek” lázadása, tüntető felvonulása a témája a *Varjú a karón* című SZANDAI-írásnak. Tragédiájuk és kudarcuk oka az lesz, hogy többre nem képesek.³⁸ Egy új osztály és magatartás jelentkezésére figyelmeztet SZANDAI Sándor önéletrajz-részletében, melyben a munkásokkal való találkozásáról ír.³⁹

Amit a prózaírók külön-külön mondtak el a világról, azt egyetlen lírai-epikai vallomásban összefogva fejezte ki a költő. BÁNYAI Kornél *Alföld nyitott egében* című hat részes versciklusában lírai önvallomás és költői társadalomrajz ad híu képet a magyar valóságról.⁴⁰ Más élményből, a főváros fellendülő munkásmozgalmával való kapcsolatból és a fiatalság optimizmusából fakadt RADNÓTI Miklós *Tavaszi verse*. Ez — a cenzúra által elkobzott kötetből átvett — vers forradalmi ígélet és ifjúi vér lázának ötvözete.⁴¹ A vidéki magyar város sivárságával való harcban születtek meg TABÁN Gyula versei.⁴² KISSNÉ TÓTH Lenke az elvetélt lázadás tényét rögzítette szép allegorikus versében.⁴³ RUSZNÁK Sándor a visszahúzó erőkkkel vitázva tett hitet harc készsége mellett.⁴⁴

Eszmei állásfoglalást tükröz az *Irodalmi Kurir Kultúrkrónika*-rovata is, melyben a szerkesztők a hazai és a helyi kulturális és irodalmi eseményekre reagáltak, valamint könyvkritikákat közöltek. Az első számban például hazai vonatkozásban a BAUMGARTEN-alapítvány díjkiosztására, az 1931-es magyar könyvkiadás termékeire és a *Nyugat* 25 éves jubileumára reagáltak, szolnoki vonatkozásban pedig a Rádió helyi szereplésével, az *Írások Szolnokról szolnokiaknak* című lappal és a szolnoki színházzal foglalkoztak. A könyvtermésből SZIRMAI Rezső és GÁL Imre bűnügyi esetekkel foglalkozó regényét ismertették olvasóikkal. A BAUMGARTEN-alapítvánnyal és a könyvterméssel kapcsolatban a gazdasági válság depressziós hatására utaltak, mely egyrészt a kiosztásra kerülő díj összegét redukálta, másrészt pedig az olcsó könyvek kiadására ösztönözte a kiadókat, ami a minőség romlásával járt együtt. Megemlítésre méltónak találták KUN CZ Aladár, MÓRICZ Zsigmond, ZILAHY Lajos, SZABÓ Dezső, SÁRKÖZY György, GELLÉRI Andor Endre, ZSOLT Béla, MÁRAI Sándor, KASSÁK Lajos, DALLOS Sándor és Theodor DREISER könyveit.⁴⁵ A *Nyugatról* csak elismerő szavakat tudott mondani a szerkesztő, kiemelve, hogy „az irodalmi-konzervatívisták örökös gáncsai” ellenére következetes harcot folytattak az újért.⁴⁶ A Magyar Rádió figyelmét arra hívták fel, hogy Szolnokon is vannak kultúrértékek, melyek megérdemelnék a nyilvánosságot. E felszólalásuknak meg lett az eredménye, mert a következő számban már a szolnoki rádió-szerepléséről számolhattak be.⁴⁷ Kifogásolták, hogy SZABÓ Barna — új kiadványában — szakított régi kritikus magatartásával, s rátért

³⁸ SZANDAI Sándor: *Varjú a karón*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 5. sz. 99–100. 1.

³⁹ SZANDAI-SZABÓ Sándor: *1910-ben születtem*. I. h.

⁴⁰ BÁNYAI Kornél: *Alföld nyitott egében*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 3. sz. 59–61. 1.

⁴¹ RADNÓTI Miklós: *Tavaszi vers*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 2. sz. 37. 1.

⁴² TABÁN Gyula: *Papp, király, hős és tengerész*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 7. sz. 142. 1., *Köd. uo.* 1. sz. 4. 1., *Mert a Szegény-Isten csókja nagyon rajtam*. *uo.* 2. sz. 46. 1.

⁴³ KISSNÉ TÓTH Lenke: *A fekete váza*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 6. sz. 130. 1.

⁴⁴ RUSZNÁK Sándor: *A fiatal bízó éneke*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 7. sz. 139. 1.

⁴⁵ *Kultúrkrónika. A magyar könyvkiadás 1931-ben*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 1. sz. 20. 1.

⁴⁶ *A huszonöt éves Nyugat*. *Uo.* 23. 1.

⁴⁷ *Adjon helyszíni közvetítést Szolnokról a Rádió!* Szolnokiak szereplése a Rádióban. 2. évf. 1. sz. 21. 1., 2. sz. 51. 1.

az önreklámozás útjára.⁴⁸ A későbbi számokban a szolnoki Versegly Irodalmi Kör tevékenységét tette kritika tárgyává a lap, kifogásolva a szervezet passzivitását. Önzetlen támogatása bizonyítékeként helyet biztosított hasábjain a Körnek: az egy számban megjelenő *Kéve*-rovat — PATAKY Joachim szerkesztésében — költői szárnyp próbálgatásoknak adott helyet.⁴⁹

A lap kritikai tevékenységében figyelemreméltó szigorú filmkritikája. A *Trader Horn*-t — közönségsikere ellenére — elmarasztalta és rossznak mondta.⁵⁰ A *Kék bálvány* című első magyar hangosfilmről megállapította, hogy giccs, és azt az igényét fejezte ki, hogy a magyar filmgyártás „életszagú egészséges magyar hangosfilmet” készítsen. Példának a németek által készített *Magyar rapszodiát* említette, mely „nem dolgozott rikító hazafiaskodó rekvizitumokkal”.⁵¹ Az írók közül ENCZI Endrét marasztalta el, mert „a megalkuvók soraiiba lépett a népszerűségért az irodalom rovására”. A BABITS Mihály összeállításában megjelent *Új Anthológiáról* TABÁN Gyula azt a kritikai megállapítást tette, hogy „nem meríti ki a kor költői termését... adós maradt egy másik gyűjteménnyel, a korban is fiatal magyar költők száz leg szebb versével”. Kultúrmissziót töltött be a lap a KNER kiadásban megjelent skandináv (svéd, norvég és dán) könyvsorozat folyamatos ismertetésével.⁵²

A progresszió mellett, a hivatalos kultúrpolitikával szemben foglalt állást a lap a lord ROTHERMERE-jutalom, illetve a Pen-Club vitájában. Helyeselte, hogy KOSZTOLÁNYI MÓRICZ Zsigmondnak és KRÚDY Gyulának adta a ROTHERMERE felajánlotta jutalmat. Elítélte „az acsarkodó tintakulikat”, akik „kicsinyes politikájuk sorához rántották le a magyar irodalom egységének oszthatatlan szentségét”. Elszomorítónak mondta, hogy „politikai rendszerek üthetik fel fejüket az irodalomban és a Berzeviczi Albertek az irodalmi pozíciók álláshalmozóivá válhatnak, majdnem minden érdem nélkül, a tradíció és a születés hatalma alapján.”

Szász Károlyt mint acsarkodó, titkos-drámaíró, a tehetségek irigylőjét mutatta be olvasóinak a durva hangú — Vojnits-díjat indokló — Szász-jelentés körüli sajtópolémiahoz hozzászólva.⁵³

5. Képek és képzőművészek

A *Kurir* első számában a költői és prózai írásokat megelőzve *Alli Bertina sziluettye: A tiltott fa* címmel linoleum metszetet közölt a szerkesztő. Ez nem lehetett véletlen, mert a kép jelképezte a lap alapvető tendenciáját: az anyagi és szellemi elnyomás körülményei között a tiltott társadalmi igazságok kimondására törekedett. Az első szám a szolnoki művésztelepről is hírt adott: FÖRSTNER Dénest mutatta be, „aki külföldi sikerek után telepedett meg” a művészkolónián, s „újat hozott... friss vért eresztett a szolnoki festészet

⁴⁸ *Írások Szolnokról szolnokiaknak.* uo. 1. sz. 21. 1.

⁴⁹ *KÉVE.* = *Irod. Kurir* 2. évf. 4. sz. III–IV. VINCZE Lajos, KISS Gábor, KÖCSE György és PATAKY Joachim verseit közölte.

⁵⁰ *Különvélemény a „Trader Horn” című filmről.* = *Irod. Kurir* 2. évf. 1. sz. 22. 1.

⁵¹ *A Kék bálvány, a magyar hangos film.* = *Irod. Kurir* 2. évf. 2. sz. 51. 1.

⁵² TABÁN Gyula: *Babits Mihály: Új anthológia.* = *Irod. Kurir* 2. évf. 3. sz. 71. 1.

⁵³ *A Lord Rothermere jutalom és a Pen-Club válsága. A Vojnits-díj.* = *Irod. Kurir* 2. évf. 2. sz. 52., 53. 1.

petyhüdni kezdő vérkeringésébe, szemének modern látóképeségével és a pikúra legújabb, de már nem forradalmi eredményeinek helyes alkalmazásával". Ígéretet tett a rövid cikk írója, hogy „a jövő számok egyikében” FÖRSTNER rézkarcaiból közöl néhányat.⁵⁴ Ez azonban ígéret maradt, képzőművészeti problémával csak az ötödik számban jelentkezett újra a szerkesztő. RUSZNÁK Sándor készített riportot a Szolnokon tartózkodó hatvan éves KUNWALD Cézár festőművésszel. Első kérdése az volt a mesterhez, hogy mit tart az avantgardista művészetről, az izmusokról. Az avantgardista művészet — válaszolta a művész — „érthető volt, mert a mai kaotikus kort tényleg tükrözte... a világnézetek áthidalhatatlansága... és sok más nyugtalanító momentum a művészekben feszkelődő produktív feszültségre hatott és ezek váltották ki belőlük a szokatlant, a megrendítőt, a megbotránkoztatót, vagy a groteszkbe bújtatott filozofáló gesztust”. Jelszavuk az volt, hogy „a világ rossz, tehát meg kell mindent változtatni”. KUNWALD véleménye az volt, hogy az „izmusok” korán „majdnem túl vagyunk”. A másik kérdésre, hogy „milyen irányban látja a festés fejlődését?”, röviden azt a választ adta, hogy „a falfestés fog nagy lendületet venni, ha majd a pénzvviszonyok megfelelőleg javulnak, sőt lehet, hogy a műhelyrendszer is visszakerül és akkor a 'mester' cím értelme is el fog mélyülni”.⁵⁵

A 6. szám fő tartalma: Ankét a festészet jövőjéről. A problémához hozzászólt a szolnoki festőtelep egész művészgárdája. Az ankét aktualitását a szolnoki művésztelep harmincéves fennállásának megünneplésére történő készülődés adta meg. A művészek utaltak társadalom és művészet kapcsolatára: „A társadalmi és gazdasági viszonyok mindig döntő hatással voltak minden kor festészetének kialakulására, a jövőben is úgy lesz” — mondta CHIOVIN Ferenc. Az adott helyzettel kapcsolatban ÜDVÁRY Dezsőnek az volt a véleménye, hogy „a válság itt is gátlóan akar markolni a munkáskezdekbe”, VIDOVSKY Béla ezt azzal egészítette ki, hogy „a művészet mai válságát a gazdasági világrkízis okozta” és „a művészet jövőjét is ez határozza meg”. A piktúra jövőjét illetőleg ABA NOVÁK úgy látta, hogy „miután a polgári társadalom messze sem olyan potens, mint kultúrtényező, hovatovább a közületeknek fogunk dolgozni”. A szakma belső problémáit ZÁDOR István úgy ítélte meg, hogy „az izmusok korán túl vagyunk. Megtörténik a lehiggadás és a különféle irányok eredményei után kialakult a neoklasszicizmus.” FÖRSTNER szerint „európaszerte kialakult egy lehiggadt, de minden ízében új és aktuális naturalizmus”. A technika fejlődésének hatását a művészetre hasznosnak látták, PÓLYA Tibor a „képleadást” is megjósolta, mely az otthonokba elviszi „a londoni és a párisi stb. képkiállításokat” is. Többen utaltak a festészet és építészet szoros kapcsolatára, s ebből eredően valószínűnek tartották „a falfestmény, a freskó újraszületését”. A szerkesztők e nyilatkozatoktól azt várták, hogy „egy árnyalattal megvilágosodnak a dolgok. A művészek látó szeme megtisztítja a ködtől a horizontot”. Ha e várákozásnak teljes egészében nem is tettek eleget, képet adtak — a maguk tisztázatlan világnézetével is — a valóságról.⁵⁶

A 7. s egyben utolsó szám képzőművészeti számnak is tekinthető: a szép kiállítású műmelléklet ABA NOVÁK *Vasárnap délután*, Révész Péter Pál

⁵⁴ FÖRSTNER Dénes. = *Irod. Kurir* 2. évf. 1. sz. 21—22. l.

⁵⁵ RUSZNÁK Sándor interjúja: *Kunwald Cézárral*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 5. sz. 111—112. l.

⁵⁶ *Ankét a festészet jövőjéről*. = *Irod. Kurir* 2. évf. 6. sz. 123—127. l.

Óbudai táj, ISTÓKOVITS Kálmán *Űlő nő*, KUNWALD Cézár *Anna királyi hercegnő*, ZOMBORY Lajos *Gulyahajtás* és SZLÁNYI Lajos *Téli táj* című festményét tartalmazta; az egyes írások élén pedig a következő portrék reprezentálták a szerzőket és alkotókat: FÖRSTNER Dénes rajza RUSZNÁK Sándorról, UDVARY Dezső VÉZÉRY Ödönről, PÓLYA Tiboré TABÁN Gyuláról, ZÁDOR Istváné KISSNÉ TÓTH Lenkéről, PÓLYA Iváné Szó Gyuláról, KUNWALD Cézáré SZANDAI Sándorról, ISTÓKOVITS Kálmáné REMILLONG Albertről és ZOMBORY Lajosé KERTÉSZ Mihályról.

E szám egész tartalma azt mutatja, hogy a lap megtalálta a maga speciális, önálló hangját és témáját; elindult azon az úton, melynek körvonalait BÁNYAI Kornél levele is megrajzolta. A társadalmi légkör azonban elvágta a fejlődés útját: több szám nem jelent meg az *Irodalmi Kurir*ből. Oka volt ennek egyrészt az anyagi támogatás hiánya, másrészt pedig az állandó rendőrségi zaklatás. A szerkesztő — kiadót minden szám után becitálták a kapitányságra és „kielemezve” az írásokat, figyelmeztették a sajtóvétségek következményeire. A rendőrségi „szemeltartás” bizonyítéka az a tény is, hogy a lap megjelenésének évében, 1932-ben KASSÁK Lajos és LENGYEL Lajos szolnoki letartóztatásakor a nyomozó szervek SZANDAI Sándorról is kérték a politikai főcsoport véleményét.⁵⁷ Nem lehetett véletlen, hogy a — lázítónak bélyegzett — KASSÁK előadásán és a szociofoto-kiállítás megnyitásán megjelentek közül — TABÁK Lajos mellett — éppen csak SZANDAI Sándorra terelődött a „bűnrészesség gyanúja”. Szerkesztő és lap sorsa példázza az ellenforradalmi Magyarország progresszív erőinek kálváriáját a hivatalos politika és kultúrpolitika uralma alatt.

J. M. PÁSZTOR: LA REVUE LITTÉRAIRE D'UNE VILLE DE PROVINCE EN 1932

Sur la situation sociale et économique de la ville de Szolnok, Nagy Lajos écrivait un ouvrage sociologique. Il y mentionna un jeune rédacteur, qui se chargea de publier une revue sur un niveau métropolitain. C'était Sándor Szandai Szabó — aujourd'hui peintre et sculpteur connu — qui aurait voulu changer la vie intellectuelle de la ville. Mais les autorités officielles lui refusèrent même la permission de publication, étant donné qu'ils voyaient dans la propagation des idées progressives bourgeoises un acte incendiaire.

La revue qui paraissait d'une manière semi-clandestine, ne pouvait pas payer ses collaborateurs. Les écrivains connus de la capitale — Endre Andor Gelléri, Lajos Kassák, Lajos Nagy, István Lázár, Rezső Szirmai, Béla Zsolt — lui offrirent gratuitement leurs écrits. Miklós Radnóti qui était dans ce temps étudiant en lettres à Szeged envoya un de ses poèmes. Beaucoup d'écrivains et de poètes de la ville de Szolnok et de ses environs, comme Kornél Bányai, Sándor Rusznák, Lenke K. Tóth, András Lill, Gyula Tabán, Gyula Szabó, devinrent collaborateurs de la revue.

La correspondance du rédacteur avec les écrivains énumérés et avec Zsigmond Móricz, László Németh, Rusztem Vámbéry, puis avec l'imprimerie Kner, joue un rôle important dans l'histoire littéraire et culturelle.

Les poèmes, nouvelles et critiques publiés dans la revue rendaient un grand service à la progression sociale: ils démarquèrent la corruption de la société féodale et réactionnaire, et ils répandirent l'espoir dans un avenir plus heureux, propagèrent l'idée d'une lutte pour une société nouvelle.

Le *Courrier Littéraire* publia les peintures et les dessins du cercle d'artistes de Szolnok. Nous pouvons retrouver les œuvres de Cézár Kunwald, Vilmos Aba Novák, Ferenc Chiovin, Adolf Fényes, Dénes Förstner, Kálmán Istokovits, Dezső Udvary, Béla Vidovszky, István Zádor, Péter Pál Révész, Lajos Zombory dans la revue.

La publication de la revue se termina à cause des embarras policiers et à cause de la situation économique devenue de plus en plus grave.

⁵⁷ MSZMP Párttörténeti Intézete Archívuma BM VIII. res. 1932 — 5595.